ރ.އިނގުރައިދޫ..މީގެ ފަސްދޮޅަސް އަހަރު ކުރިން(8)

ވޭތުވެ ދިޔަ ވިހިވަނަ ގަރުނުގެ ކުރީކޮޅު، ރާއްޖޭގެ އެހެން ރަށްރަށާ ވެސް އެއް ފަދައިން އިނގުރައިދޫގައި ވެސް މަހަށް ދިއުމަށް ބޭނުންކުރެވުނީ އޮޑިދޯނި ނުވަތަ ވެސް ފަހަރު. އެ ހުރި ކަމުއްސަރުފުންމި ކިއްސަރުގެ ގުދުރީ ކުންގަސް އެޅި "މަސްދޯޅި" ފަހަރުކަމަށް އެ ދުވަސް ތަރުތީބު ދެކެވިއްޖާ އިނގުރައިދޫގެ މަސްވެރިއްޔާކަމުން މުޅިރަށް ދަނޑުވެރި ދިރިއުޅުމުގެ ދިރުން ފަހަރުގެ ސިފަ އެނގެނީ ފިނިފެނުގެވެ. އަދި ގިނަދުވަސް ދުވަހުގެ ފަތަސްވެރި ވެސް އަދި 1960 ހާއި ތިނެގައި ވެސް ރ.މީދޫގައި ހުންނަނީ މި ދެންނެވި ކިއްސަރުގެ "މަސްދޯޅި"ފަހަރެވެ. މީގެ މަސްދޯނިފަހަރަށް ވެރި ހިމަޔާފާނަން، ފުންނާން، ފެނަށް ދޫކޮށް، ވައިން ދުވާ ގޮތަށް، ފަރުވަތު ކިއްސަރަށް ބަނދަރެއް ހުންނަ ހުޅަނގުފަރާތެވެ.

މިހާރު މި ގެންގުޅޭ އަނގަމަތީ ދޯނި، ތިން ބަނޑުވާފަހަރަށް ބަނދަރުފައި ހުންނަ މަސްދޯނިފަހަރަކީ، ކަތިރިއްޔާގަން ވީ ފަހުން، އެ ދިޔަދާ އެއްޗެހި ގޮތް ޖަހާކަން، ގަދައިގައި ދުއްވައި އަތިރި ނުފެންނަ ފަށް ބާރުން މަސްބާނާން ޖެހިއްޖެ ހިނދުއްގައި އެ ފަށް ދަތުރުތަކަން ވެސް ފަރިވާ ފަށް ޖަހަކަން، ކަނޑަށް

ގަދަފަށް ގޮތަށް، މުސްކުޅި މަސްއޫލި ކިޔުއްސަވަން ބަދަލު ގެނެސްވެގެން، ތަޢުލީމުގެ މާލަމުން އަލަށް ބަންނާން ފެށި އުޅެނީއެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ހޯދައިގަތް މަޢުލޫމާތުތަކުގައި ލިޔެ މަޝްހޫރު ލާވަޑިންނަކީ:

-ލާވަޑި ހުސޭން

-ލާވަޑި ހުސޭން މަނިކު (އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕާ.1959 ވަނަ އަހަރު މަޖިލިހަށް އެރުވި ފަހުން ލާވަޑި ހުސޭން ކަލޭފާނު)

-ލާވަޑި އިސާ (ސަރަނގު އިސާ)

-ލާވަޑި ދޮންކަލޭކާ (ދޮންކަލޭކާ 59 /1958 ހައިޖެހިގައި ނިޔާވެވަޑައިގެން ފަހު ބާރާގެ ކަލޭކާ ލާވަޑި މުހައްމަދު.)

މި ދޮންކަލޭކާއި މުހައްމަދުދީދީ ކަނޑުފަތު ލާވަޑިކަލޭގެއަށް ދަރިވަރުވެ ހިޔާ ބާރާގެ ދެ ދަރިންނެވެ.)

މި ކުދި ލިސްޓަށް ވިދިގެން އައި ދެ އަހަރުގެ ތެރޭގައި އެހެން ދެމީހުން ލާވަޑިއަކު އިތުރުވެއްޖެއެވެ.

އެއީ:

މޫސާބެ ހަސަންފުޅު

ކޮޅަރި މުހައްމަދު މަނިކު (މައިފުޅުގެ މާމަ ފުޅުން އޭނާ ނިސްބަތް ވަނީ އިނގުރައިދޫ ލާވަޑިގެއަށްކަމަށެވެ. ބަފައި ފުޅުން ލާދޫ ކޮޅަރި އާއިލާއަށެވެ.)

އިސްލާމް ދީނުގެ ހަމަ ކުރީގެ ލާވަޑިއަކީ ވެސް ރަށުގެ ކުރީގެ ވެސް މަޝްހޫރު ލާވަޑިއަކަށް ދަރިވަރުވެ ހުރި، ކިޔަވައިދިނުމުގެ ފަންނަން އަތޮޅުތެރި، އަމިއްލަ އިސްތިރިހާއް ގެނައިޒާ ލާވަޑިއެވެ. ލާވަޑި އިސާއަކީ މި ގޮތް އަދި ވަކިން އަތޮޅުތެރި ލާވަޑިއެކެވެ. އޭނާ ބަނޑަ މަސްދޫނިފަހަރުގެ ދިރާގުމި ހަދައިހަދައިފަހަރު (އިނގުރައިދޫ ވަޑިންގެ ބަޔަކުވެސް ފެތުމަކަށް) ހުންނަފަހަރު ފެތުރިކުރުމަށް ހުންނާނަށް ދަރުމަވަންތަ ރަސްގެފާނުގެ އެގޮތުން ކަރުފަތްކުރުން ކުޅުދުއްފުށި ފަރާތުން ވަކިކުރެވޭ މާ ދިއްލައި ނުވާނެއެވެ. މައިފުޅުން ލާވަޑިގެއަށް ނިސްބަތްވާ ލާވަޑި އިސާގެ ބައްޕައަކީ ދޮންކުޅަ ލާވަޑިކަލޭގެ ދަރިއެއް އަދި ދަރިވަރެއް ކަމުގައިވި ލާވަޑި ދޮންކަލޭކާއެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ހޯދައިގަތް މަޢުލޫމާތު އިހުގެ ވެސް އެއްފަދައިން ކަންމަ ލާވަޑިއަކާ އެކު ހަމައެކަ އަތްދެކެވެން އުޅެއެވެ. މި މީހުން، ތުއްޕަކަކު ކޮށަރިގެން، ކަނޑާ ވިދުވައި އަތަރިގެން (ކަރަންޖެން

މަސައްކަތްކުރާ އެއްވެސް އެއްޗެއްގެ ބޭނުން ނުކޮށް) 30-35 ދުވަހުން އަހަރަ ނަވާރަ ރިޔަނުގެ (40-43 ފޫޓުގެ) މަސްދޯނިތައް ބަނދު ނިންމައެވެ.

ބޭރުރަސްގުރާމައިގެ ހަދު، ވިޔާނާ އަހަރުތަކަށް ފަހު 1950 ގެ އަހަރުތަކާ އާންމު ގޮތެއްގައި މަސްވެރިކަން ކުރީ، އޭދޯނިފަހަރު އަރާން އެފެއްދުމުގެ ވާދަވާއި ފޯރި ރާއްޖޭހޮޓާތަކައި ފަހުއަރާ ކިއާއިފަރި އެކި ދުވަސްވަރުތަކެވެ. އަރާން އެފެއްދާ އެމަސްދުހަކުގެ ހޮރާތަކައި މާލު ދަހުރާތަ ސާފުކުރެހުއްޓިހަކާއި ބާރު ދަހުރާތަކާ ބޭރެއި އެރިފަހަރު ފަސް ހިމެނެއެވެ. ވަރިންނަން އާރު އަހުރަހު ނާޔާތައް ފަސް ބޭރު ރިމާނެރެއް އެހެވެ. އެ މުހުން މަސައްކަތްކުރެއް ނޯމް އަހުއްރާރިމުއްދެން ހަދުގައި ވަރަން ދިހަން ނުޖެހެއެވެ. އެއް ހަރުއްގައި އުމަސްދުއް ބަސްދު ނިމިދެން ހަރަނަށް އަންނައިރު ނުވަމަ ހަރުގައި ކުރެދުވަސްކަރެއް ފަރާއިހަރަން ކަނޑުމަފަސް އެހެން ހަރަކަން އުމަސްދުއް ބަންދަން އެއްސަހަރު ބާރާ އައިސްވަފައެވެ. ހުރިއާ ވަރިން ހަރަން އެއްދާ ދުވަސްވަރިޔާ ރަދަމަސް، ބޭއިދު އަދި ބާރަދުވަހެވެ. (ހަބީބުއްލައިމާލު މަހާގެ ބާރަ ދުވަސް). ރަށްޓޭގެ ކައުމު ހިސާބުގައި ވާހަކަހަރަން ތިއްބަސް މި ދުއްނުތި ދުވަސްތަކަން ވަރިން ހަރަން އަރާހައެވެ. މީ އަސްދުމުއްސުރަ މި ކަން ހިނގަމުން އައި ގޮތެވެ.

ބޭރުރަސްގުރާމައިގެ ކަރިން ވަރިން ދޯނިފަހަރު ބަނދުއްޒިޔާ ދޯންޏަކަށް އަދިކައިރިގެންނެވެ. އެ ގޮތުން މަސްދޯނިޔެއްގެ ހަމަވެސް އަގަކީ 84 ކައްޗެ ބައްޔެވެ. އާރު ބޭރިކައްޗެއްޔެއްގެ އަގު ހުރީ 2/- ރުފިޔާއަށް ކަމަށްވެއެވެ. ވަރިންގެ މުސާރަ މުދިން ފައިސާއަށް ބަދަލުވީ (ރާފިކަރާ ގޮތުގައި) މުރައްމަދު އަމީން ދޮށިމޭނާ ކިޔާގެފާނުގެ ދައުރުގައި، އޭގެހި ނޫޅ ނިކަމެތިން ފަހުއެވެ. އެ ދުވަސްވަރު އަތޮޅުތަކުގެއްގެ މުސާރައަކީ ދުވާލަކަށް ދުޅު ރުފިޔާއެވެ.

އޭގެ ފަހުން، 1960 ގެ އަހަރުތަކުގައި، ވަރިންގެ މުސާރަ ހުރީ އަންނަނިވި ގޮތުންނެވެ.

މާވަރިއަކަށް ދުވާލަކަށް 4 ރުފިޔާ

އަތޮޅުވަރިއަކަށް ދުވާލަކަށް 3 ރުފިޔާ

މިގެ އިތުރަށް ވަރާންކާރިއަށް ވަރިންނަށް ވަރަށް ރަނގަޅަށް ކައުމާއި ސައި ލިބޭނެއެވެ. އަދި ދުމާ އެއްޗެހި ފަސް ވަރަށް ދިރަމި ގޮތުގައި ލިބެއެވެ. މިގެ އިތުރަށް ކަންމަ ސަލާސް ދުވަހަކަށް ހުދުފައް ފަސް ލިބެއެވެ.

މިއީ މި ޖަމާނަށް ބަލާއިރު މިހަކަ ހައިރާނެވެ، އަންތަރިއްސެވެ، ހިނާއަންނަހައި ފަސް ކުޖު މުސާރައަކަން ފާހަނައެވެ. ނަމަވެސް އަދުވަސް މި ބައިނުކަރިހި ފަރައިސާގެ މާ އަދުހަރި ދުވަސްވަރެއްގެ ވާހަކައެވެ. އާރު ރަހުޗޭގެ ވަޒީރުފި އަޅުޖަމުގެ މަހު މުސާރަފުވަޔާ ފަސް 3000/- ރުފިޔާއެވެ.

ވަރިންގެ މުސާރައާއި ހިސާބުކުރާ އަޅައިބެދުމަށް ރަނގަޅަށް ފެރިންގެ މުސާރަ އެ ދުވަސްވަރު ހުރި ގޮތް ފަސް މި ބޭނުގައި ބަޔާންކޮށްލަމަހެވެ.

އިހުގައި ރަށްރަށުގެ ވެރިންނަށް އޮތް މަސްބައި (ކަތީބަކަށް މަސްބަހައެއް، ކުޑަކަތީބުން، މުދިމުން ނައިބުންނަށް މަސް އަރުގައެއް) ކަނޑި، ވެރިންނަށް ސަރުކާރުން މުސާރަ ދެއްވާން ފެށުނީ އިބްރާހީމް ނާސިރުގެ ބޮޑުވަޒީރު ކަމުގެ ދައުރުގެ ވަރަށް ކުރީކޮޅު، 1958 ގާ ތާނގައެވެ. މުސާރަ ހަމަޖެހުނީ އަންނަނިވި މަގުންނެވެ.

ބޮޑުކަތީބަކަށް 80 ރުފިޔާ

ކުޑަކަތީބަކަށް 60 ރުފިޔާ

ނައިބަކަށް 60 ރުފިޔާ

މުދިމަކަށް 40 ރުފިޔާ

އިސްގަރައިދޫގައި އާދަވެސް މިހާރު ވެސް ބެލެވިފައި އޮންނަނީ ވާދަވާ ކަމުގެ ހުނަރުވެރި، ހިތްވި މީހަކަށް ދިރިއުޅެން ކުރާން އެންމެ ލާބަ ހުރި އެއް މަސައްކަތްތަކުގެ ގޮތުގައެވެ. ހަރަކާތްތެރި، ވިސްނުންތެރި ޖީވާސަންކަން ރަށުގެ ކަތީބުކަން ދެއްވުމުގެ ގޮތުން މެ. ވައިމަތީގެ ހުކުރު ރަސަސް ދިރިގޭ އަލްއުސްތާޛުގެ (1944/45 ހާލަތުގައި) އޭނާ އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕަފަށް ރަށުގެ ކަތީބުކަން ހުސްކުރެއްވުމުން ބައްޕަ އަ މަގާމު ގަބޫލު ނުކުރައްވައި ދޫކޮށްލައްވައި އޭރު ވެސް ބައްޕަފުޅާ ރަށުގައި ހުރަން ހުންނަށް އަމާއްޖެއް ވަރަށް ނުވާ ގާވަލެއަށްކަމަށްވާފައެވެ. އަދި ޝަރުޢީގެ މަސައްކަތް ވަރަށް ރީތިކޮށް ކުރައްވާ ފުރުޞަތު މިގޮތުގެ ބޭފުޅުން މަސައްކަތުން ވެސް އިތުރު ހައްދަވާއިރު ލިބިވަޑައިގަތެވެ.

އިސްގަރައިދު ވެސް އޭނާ އާންމުކޮށް ވަޒީފާތަކަށް އުޅުނީ މާލޭސަރުކާރުގެ ދެ ބެރުގައްޔާއި (ރ.އަތޮޅު، ބ.އަތޮޅު) މިފަދަ ރަށްރަށުގެ ދޮޅުރިގެ ރަށްރަށްކަށަކެވެ. މަތިމަތިން ދިރިއުޅުއްވިއިރު ވެސް ދަނޑު ބަޑިދޭތެވެ. ނަމަވެސް މާލެއިން ދަނޑުތަކުގެ އަތޮޅުތަކުން ވަޒަން ވަރަށް ދަނޑު ނަބަޑިއެވެ. ދަނޑުގައި ގިނަގުނަ ވެސް ރ.އަތޮޅުން ނިސްބަތްވާ މަސްއޫލު "ގޮތިސްނާ ފަތް" ކުރިޔަށް އަރާފަ އަނބުރި ރިޔާސީ ބޭނުމަ މަސްދަނޑުފަރާތު ވެސް ނުނެވެ. ތަނބަކުރު އިހުގެ ބޮލި ކުރިޔަށްރީގެ، ބޮޑަ ސަރަ ފަނަ ރިޔާސީ (30-34 ފޫޓުގެ) މަސްދަނޑުފަރަށެވެ. މެދުރަށުގެ އަތޮޅުބައެއްގައި، މި ފަދަ ދޯނި ފަހަރު ބަނދަރުން އެރުވު މަސްދުރުވަތުގައި އޮންނަނީ ދިއްގަދު ވަށިނެވެ. "ނަޑުމަން ވަ މަދިރަތް" މި ވާހަކައިގައި، ވަށިގެ ފާދުއިރުމާއި ޖަވާބުވާ ތަނުއަގައި 'ދިއްގަދު އިސްމާޔިލް'ގެ ވާހަކަ މުސްތަޤްބިލުގެ ދެނދަވައިފައި އަ ވަނި މި ސަލަމަތްކަލާފެވެ. މާލޭގައި، މި ދޯނިތަކު ދުވަސްވަރު، އަދި އޭގެ ފަހުން 1970ގެ އަހަރުތަކުގެ މެދުތެރޭގައި ހިސާބުން އިންޖީން ބޭއްވުމަށް ފެށުމާ ހަމައަށް ވެސް މަހަށްދާން، އެންމެ ގިނައިރު، ގޯސްވެސް 12ރިޔާލުގެ (27 ފޫޓުގެ) ދޯނިފަހަރެވެ.

އަޅުގަނޑުމެން ހޯދައިގަތުމަށް ވެސް އަދި މިހާރު ވެސް ރާއްޖޭގައި ކިޔަސަރު ވަޒާރުގެ ތޮރުގެން އެންމެ މަޝްހޫރު ވެރިޔާ އޮންނަނީ ރ.އަތޮޅުގެ. ރ. އަތޮޅު އިނގުރައިދޫ، އަލިފުށި، އިންނަމާދޫ، ރަސްމާދޫ މިދި އިރަށް ވެސް އަދި މިހާރު ވެސް ކިއުސަރުވަޒާރުގެ ތޮރުގެން އެންމެ ނަންއަރައިފައި ރަށްތަކެވެ.

ކަލާފާނުގެ ރަސްކަމުގައި 1602- 1607މ. އަހަރު، ގާތްގަނޑަކަށް ފަސް އަހަރު ދުވަހު، މާލޭގައި ހުންނަވާން ދިމާވި ފިރަންސޭ އޭނާގެ ދަތުރުނާމާގައި ވެސް ރާއްޖޭގައި "ޢަދުލުއިންސާފު ބަނދަރު މިހެން އުޅޭ ފަދަ ކަންތަކުއެގައި ކަމަށް" ބުނެފައި ވެއެވެ. އެއީ ރަސްރަސްކަލުންގެ ނަސްތަބަށް ވަކިވަކިން ބަޔާން ކޮށްފައި ސާފު ނަމަވެސް އެކަން ހޯމަކޮށްފައި އެ ވަގުތު ވަރަށް ވެސް ބޮޑު ބިރެއް ހަމަގައިކުރެވެ.

ރެހެންދި ޚަދީޖާގެ ރަސްކަމުގައި، 1343-1347 މ. އާ ދެމެދު، ދެ ފަހަރަކުގެ މަތިން، ރާއްޖެއަށް ޒިޔާރަތް ކުރި އިބްނު ބަޠޫޠާ ރާއްޖޭގެ ޢަދުލުއިންސާފު އުފައްދައިދިނުމުގައި ހުންނެވި ޤާޟީން ބަދަލު، މަޤާމަށް ފަހުގައި އެއްކޮށްގެން ކަމަށް ބާރުންކޮށްފައިވެއެވެ. މިގޮތުން ވެސް ދިވެހިބަސްކަމުގައި ޢަދުލު ފަރާތުން ސިޔާސީބޯޓް "ބަޝަރުން" ބާރުންކާރު ނަމަ އެއީ "ޢަދުލު ބަނދަރު"، ފުރަ ހިފުއްޓުމަށް މަދަން އަރައި، ތިލަފުށިމަތި ބަލަދައި އުފެން ޖަމާކުރި ވެރިކަމުގެ އަދި ހަނދާނީ ތަރިކައެކެވެ.

ރާއްޖޭގެ ވެސް ރާއްޖޭގައި އޮޅުވާލުމުގެ ވަރަށް ގިނަ އަދަދެއްގެ ކަނޑުދަތުރުކުރާ އުޅަނދު ހުސްނަކަމަށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. އަދި ދިވެހިން ކަނޑުދަތުރުކަން ހުރި ކުޑަކުދިނެވިކަން ބަޔާންކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން އެއީ ފުރަތަމަ، ގޮތުގަނޑެކަން ހިޔާނުގެ (9 ފުޓު) ކުޑަދޯނިތަކެއްގައި، ގަދަ ކަނޑުގައި، ދިވެހިންގެ ބަހާދޫ އެކަ އޭނާ ކުރި ދަތުރުތަކުގެ ތަޖުރިބާތަކެއް ވެސް ކިޔައިދީފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މި ކުޑަކުދިނުން ނުވަތަ ރާއްޖޭގެ ކަނޑުދަތުރުކުރާ އުޅަނދުން ދުވަނދުތަކެއް ވެސް ހުސްނަސި "ބޯޓު ބަނދަރުފައި" ކަމަށް އޭނާ އެއްގަމަށް ވެސް ބުނެފައެއް ނުވެއެވެ. މިން ދާހަވަސް އެ ދަތުރުވެރިންގެ އުޅަނދުތަކެއް ހުސްނަސި، މިހާރު ވެސް އަޅުގަނޑުމެން މި ދުނިޔޭ ގޮތަށް، ޖީސްޓަރއެވެން ބަނދަރުގައި ކަމެވެ.

އިބްނު ބަޠޫޠާއި ރާއްޖޭގެ ފަތުރުވެރިން ބަލައި، ކިޔަސަރު ވަޒާރުގެ ތޮރުގެން ރާއްޖެއަށް މި ޒަމާން އިނގިރޭސި އަހަރެއްގައި އެ ވަރަކަށް 14 ވަރަ ގަދަ އަލިއި 17 ވަރަ ގަދަ ދުވަހުގެ ދުވަސްވަރުގެ ބޮޑު ވިލާގައި ކަމަށް ބުނެފައެވެ.

ރާއްޖޭގެ ވެސް ފުރަގަހުގާ ގޮތުގައި، ދިވެހިންނަށް އަހަރެން ބަލަމުން އުފައްދާން ދަނޑަ، މަސައްކަތްތެރި ކުޅަދާނަ ބައެކެވެ. ރ.އަތޮޅަށް ނ.އަތޮޅާއި ށ.އަތޮޅާއި ބ.އަތޮޅާ މި ތިން އަތޮޅު، ބަރަވެރިކަނޑުން ދަތުރުކުރާއިރު ފުންނާން ހޮނިހިރު ގޮތުން އެއްކުރުފައި ހިސާބުތަކުގައި ހޯމަ އަދި އިރަން ބޯހިދު މިޔާދާރިކަމު އަންނަ ނައުޖެހުގެ ފަހަރު ދިނައިން ޖެހުނު ބަނދަރު ކަމުގައި ކިޔާގެން ވެސް ހޯމަ އަތޮޅުވެ. އެހެންކަމުން ރ.އަތޮޅުގެ ކިޔަސަރު ވަޒާރާ ބޯޓުގެ އުފެދުނުކަން ވެސް އޭ ހިޔާލު ދިރާސާތަކުން ބައެއްގޮތަކަށް ފެންނަކަމުން ވެދާނެ ނުންތޯއެވެ؟

މި ގޮތުން އިނގިރޭސިންނާއި ފަރަންސޭސިން އިސްޕެއިނާކަސެގަން ގަދަފަގަދަމުގެ ކުރިން މި ކަސްޓަގައި ރަސްމީކަންކުރި
އަދި ކަނޑުދަތުރުގެ ރޮނގުން ދުނިޔޭގައި އެންމެ ކުރީގައި އުޅުން ޕޯޗުގީޒުންގެ ފަރާތުން ވެސް ދިވެހިން އަހަން
ދަސްކުރި ކަންތައްތަކެއް ވެއެވެ. މިގޭ ހުރިތަން ދިވެހިބަހުން ވެސް ލިބޭން އެބަހުރި ނޫންތޯއެވެ؟ މިސާލަކަށް
'މަރުތޮޅު' (އަރަބިބަހުން މަރުތޮޅަ) އަދި އޭނދެރި ފުރާޅުގައި ހަދާ ގެގަނޑަށް ކިޔާ 'ކަމަރާ' އެއީ ޕޯޗުން
އަސްލަކީ ޕޯޗުގީޒު ބަހުން (މަރުތޮލް، ކަމަރާ camera ,martel) އައިސްފައި ހުރި ނަންނަމެވެ.

އިންޑިޔަން ދޯނި ތައާރަފުވެ، އުތުރުގެ ވެރިން ގެންގޮސްގެން ދަތުރުގައި ދޯނި ފަހަރު ބަންނާން ފުރުމުގެ ކުރިން،
1974 ވަނަ އަހަރުގެ ކުރީކޮޅު، އަތޮޅުތަކުގެ ހުވަދު އަތޮޅުގައި އުޅޭން ޖެހުނު އުފެއްދުމުގެ އޮފީހުގައި އެ އަތޮޅު ވެރިން
ކަންއުޅުން ހިއްސާކުރު ވަގުތު ވެސް ވަނީ ތަރުތީބު ދަނެވިއްޖެއެވެ. އުތުރުގެ ވެރިން ވަކިކުރަންޖެހިގެން ގެނދެވޭ ބަޔަކު ފުރުގެ
ބަނދަރުގައި ދަނެވުނުގެ ވެރިން އެ ދުވަސްވަރު ގެނދެވުނީ ބަޔަކާމެދުވެއްޖެއެވެ. އަދި އެންމެ ހައިރާންވާން ޖެހުނު ކަމަކީ
އެ ތަނުގެ ވެރިން ފަސޭ ހަ ފުރަތަ ހުރަސް ވަރުގެ ކުރު ވަކިކުރުމަށްފަހު ޖަހައި މުޅި ވަތްމަތި ފަރުވާދީފައިވާ ފުރަތަކައި
އޮންނާނީއެވެ. ނަމަވެސް އަތޮޅުވެރިޔާ އިނގިރޭސިންގެ މާލޭގެ (އަދި އުތުރުގެ އެހެން ރަށްރަށުގެ މާލޭގެ
ވެސް) މަޖިލީހަށް ޖަހަނި، ފެތުން ޖަހާ ސާފު ފަރަދަ ސަފަ ފުރަތުގެ ދިގުވަކިކުރައި ދުކާނަށް ޖަހާ ދަ ތޮތްޖެ
އެކަށޭނެވެ. އެހެންކަމުން އަހަރު ރަށްވެރި ވިޔަ ބިރުގަނޑެއް ދޮންޖެއްގެ ވަތްމަތީން (އަދި ބޮޑުން ވެސް) މަޖިލީހަށް
ފެނުނުން ހުންނަނީ މި ދުނިޔެވި ތިން ފުރިގެ މައްޗަށް އެކުލަވާލެވުނު ދު ފުރަތަވެ. އިތުރު ފުރަތަށް ފެނުނުކަން
ނުހުންނަނެވެ.

ދިގުވަކިކުރަން ތޮރުފަށް ލިބެންވިއްޔެ ވަކިކުރުތީ ދަތުރުގެ ނަތީ، ފަސޭހަކަމާ އެކު، ދަނު މަޖިލިސް ގަފައި އިންދަނއިގެނޭ
ފަދަ ގޮތަކަށް އަދި މާލޭގެ ތަނުގައި ހިމެނޭކުރުމުން ފުރުމާ ފަދަ ގޮތަކަށް ފުރުމައްޗެން ތޮރުފަން އެނގުމީ
މާލޭކަމުގެ ހުނަރުތަކުގެ ތޮރުގައި ހިމެނޭ އެނގޭ މުހިންމު އެއް ކަމެވެ. ބަޔަކު ފުރާއްޔާއި މި ދުނިޔެވި ދިގުވަކިކުރަން
ތޮރުފަކުގެ ހުނަރަށް އަތޮޅުވެރިން އިނގިރޭސިއާ މާލޭގެ (ނަވަތަ އުތުރުގެ އެހެން ވަގުތުކާ ރަށްރަށުގެ
މާލޭގެ) އަމިއްލަ އިޖުތިމާއީތޯއެވެ؟ ނަވަތަ ޕޯޗުގީޒުންގެ ފުރަތު ނޫނީ އެހެން ވެސް ބޮޑުގެ ނަރުދޭނގެ ފުރަތުން
ދަތުރުކުރާ ބޮޑުގެ ވެރިންގެ ފުރަތު ލިބިގަތީ ކަންކަންތޯއެވެ؟

މި ސުވާލުގެ ޖަވާބު ހޯދަނަށް ހިލައި އެއް ފުރަތަކު ޝަރީފިންނާގެ ހުނަރު ދަތުރު އައްސޭރި ފަރުގެ ރަށްތައް،
ކަޅުނބުން މާލޭރާ ހަމައަށް، އަދި އިނގިރޭސީގެ އިތުރުގައި ބޮޑުން ޖަމިއްޔާތުގެ އައްސޭރިފަރުގެ ގޮންނާއިން ފުރޭގޮރި
(ފުރިޖޯރި)އާ ހަމައަށް، މިގޭ އިތުރަށް ހަމަ އެ ކަރައިގެ ހުނަރު ބޮޑުގެ އައްސޭރިފަރުގެ ރަށްތައް،
ޖަޒީރާއްޖެރަމުން ކައްޓާއާ ހަމައަށް ބަލައިލީ އެއީ ރައްޓެހި ސަގާފީ ގޮތުންނާއި ދަތުރުފަތުރުގެ ގޮތުން އެންމެ
ގާތް ސަރަހައްދު ކަމަށްވާތީ އެ ސަރަހައްދުގެ ކިއްސަރު ވާހަކަ ރަށްޓަކާ ކިއްސަރު ވާހަކަ ކިޔައި ފަރާއްގެ
އަސަރެއް ފުރަވައިފައިވާތޯ ބަލައިލުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ނަމަވެސް މި ދުނިޔެވި ސަރަހައްދުން އަތޮޅުވެރި ދުނި
މަސްވެރި ފަންސުވިކާއި ބޭޒޯކަން ފުރަނި ވަރަށް ވެސް ކަސް ގައްލުރަވާމުކަވެ. އެ މިހުންނަން، ރިޔާލުގައި
ދުއްވާ ބަރާޖެހި ފަންސިވަނޑު ކަޑު ފުއްސަރިލީ ލަކުޑިގަނޑެއްހުން އެތަސް އަދި މަސްވެބާ ފުރިގަނޑެއްހުން

ހުއްޓަސް ވަރިހަރަވެއެވެ. ބޯޓު ނުވަތަ ފަންސަވީސްގަނޑު ކުރިއަށް ދުވަސްވީކަން އެ ނިމުނީއެވެ. ރާއްޖެއިން އަޅުގަނޑު ދެކެފައިވާ ރީތި ކިއްސަތުރުގެ އުފަންދުވަހުތަކެއް، ފަހުން ކިއްސަތުރު ވަގުތެއް މި ސަރަހައްދުގެ އެއްވެސް ހިސާބަކުން ފެނިފައެއް ނުވެއެވެ. އެހެންކަމުން ރާއްޖޭގެ ކިއްސަތުރު ވަގުތާ މުދާ ދެންނެވުން އޮތީ އެއީ ވަރަކާ ނުވަތަ އިންޑިއާ ފަދައިން ކަރަބީންގެ ސިފައެއް ހިމާލަޔާއި ނުވި ހުރިފަދައިވާ ދިވެހި ކަނޑުތަކަށް އެންމެ އެކަށީގެންވާ ގޮތަކަށް، މައިގަނޑު ގޮތެއްގައި ދިވެހިން ތަރައްޤީކޮށްފައިވާ ދިވެހިންގެ އަމިއްލަ އުފެއްދުންތަކެއް ކަމަށެވެ.

(ނުނިމޭ)

އިބްރާހިމް ހުސައިން މަނިކު